

Háda Béla – Tálás Péter

Lezárja-e Irán a Hormuzi-szorost?

Az elmúlt hetekben több figyelmeztetés, sőt fenyegetés hangzott el Teherán részéről, hogy lezárja a Hormuzi-szorost, amennyiben a nemzetközi szankciók Irán kőolajexportját is érintik. Elemzésünk két kérdésre keresi a választ: egyrészt arra, hogy Irán katonai eszközeivel képes-e lezárni a Hormuzi-szorost, másrészt arra, hogy politikailag ez szándékában áll-e Teheránnak.

Mivel a világ kőolaj-kereskedelmének kétharmadát tengeren szállítják, stratégiai fontosságú a szállítási útvonalakon fekvő hat szoros, illetve csatorna – a Hormuzi-szoros, a Malaka-szoros, a Szezei-csatorna, a Bab el-Mandeb szoros, a Dardanellák és a Panama-csatorna.¹ Közülük napjainkban a Hormuzi-szoros szerepel a legtöbbet a híradásokban, s nem véletlenül. 2011. december 27-én, a Hormuzi-szorosban megkezdett tíznapos iráni hadgyakorlat harmadik napján² ugyanis Mohammad Reza Rahimi, Irán első alelnöke a szoroson keresztül zajló olajszállítások leállításával fenyegette meg a világot arra az esetre, ha országa kőolajexportjára szankciókat vezetne be a Nyugat.³ A bejelentést követően az olaj ára azonnal 2%-kal megugrott, mivel e szoros biztosítja a be- és kihajózást a Perzsa (Arab)-öbölbe, amelynek államai a világ olajtermelésének 40, olaj- és gáztartalékaiknak 60, illetve 45%-ával kulcsfontosságú szerepet töltenek be a világgazdaságban. A Hormuzi-szoroson keresztül zajlik a világ vízi úton lebonyolított olajkereskedelmének 35-40, illetve a világ napi olajkereskedelmének 20%-a. A szoroson naponta átlagban 14-15 tanker halad át, s ezek együttesen mintegy 17 millió barrel (2,7 millió m³) olajat szállítanak. E tengeri átjáró részleges vagy teljes lezárása egy 2011. márciusi számítás szerint az olaj árának legalább 36, de akár 182%-os növekedésével járna, s ennek napjainkban alighanem drámai hatása lenne a válsággal küzdő világgazdaságra.⁴

A Hormuzi-szoros lezárásával nem először fenyeget Irán. A szoros körüli első komolyabb vitára és konfliktusra az 1980–1988-as iraki–iráni háború idején zajló úgynevezett tankerháború során került sor.⁵ 1983 és 1988 között Irán 554 olajtankert támadott meg, és ezeknek a támadásoknak 400 tengerész esett áldozatul. A „tankerháború” során volt olyan időszak, amikor a szoros forgalmát 25%-kal sikerül csökkentenie Iránnak. A szoros

1 Komiss, William – Huntzinger, LaVar: *The Economic Implication of Disruption to Maritime Oil Chokepoints*. *cna.org*, 2011. március. Schrodén, Jonathan: *A Strait Comparison: Lessons Learned from the 1915 Dardanelles Campaign in the Context of a Strait of Hormuz Closure Event*. *cna.org*, 2011. szeptember.

2 *Iran begins naval drills in Strait of Hormuz*. *aljazeera.com*, 2011. 12. 25.

3 „*If Iran oil is banned, not a single drop of oil will pass through Hormuz Strait.*” – *Ha a Nyugat szankciókkal sújtja az iráni olajexportot, egyetlen csepp kőolaj sem jut át a Hormuzi-szoroson*. Hargreaves, Steve: *Oil jumps over 2% as Iran threatens supplies*. *cnm.com*, 2011. 12. 27.

4 Komiss, William – Huntzinger, LaVar: *The Economic Implication of Disruption to Maritime Oil Chokepoints*. *cna.org*, 43. o. 2011. március.

5 Cordesman, Anthony H. – Wagner, Abraham: *The Lessons of Modern War - Volume II - The Iran-Iraq War - Chapter 14: The Tanker War And The Lessons Of Naval Conflict*. *csis.org*, 1990. 05. 01.

lezárását kilátásba helyező újabb iráni fenyegetésre 2008 nyarán került sor: június 29-én és augusztus 5-én Ali Mohammad Jafari, az iráni Forradalmi Gárda parancsnoka,⁶ július 8-án pedig Ali Sirázi, Ali Hámeneinek, az ország legfőbb vallási vezetőjének egyik képviselője jelentette ki a Forradalmi Gárda előtt tartott egyik beszédében,⁷ hogy Irán lezárja a szorost, ha támadás éri az Egyesült Államok vagy Izrael részéről.⁸ Végül érdemes megemlíteni: 2010. április 27-én a konzervatív iráni Iszlám Koalíció Pártjának főtitkára, Mohammad-Nabi Habibi,⁹ június 26-án pedig Ali Fadavi, a Forradalmi Gárda admirálisa helyezte kilátásba a Hormuzi-szoros lezárását, immár az iráni atomprogram okán tervezett, illetve elrendelt ENSZ-szankciók miatt.¹⁰

Mivel Irán politikája a Nyugat szerint az ENSZ BT 2010-es 1929. számú határozatának hatására sem változott, az Egyesült Államok és szövetségesei (Izrael, Nagy-Britannia, Kanada, Franciaország és az Európai Unió) 2010-ben és 2011 folyamán tovább igyekeztek szigorítani a Teherán elleni szankciókat.¹¹ Ezek a törekvések 2011 decemberében – az Irán elleni szankciók során először – közvetetten már az ország olajiparát is célba vették, illetve érintették.¹² A Hormuzi-szorosban végrehajtott iráni hadgyakorlat, valamint ehhez kapcsolódóan a szoros lezárását kilátásba helyező december 27-i, majd ezt követő nyilatkozatok erre a szankciós politikában bekövetkező és 2012 januárjától már a szélesebb közvélemény számára is nyilvánvalóvá váló változásra adott teheráni válaszlépés volt.¹³ Jól jelzi ezt az Európai Unió 2012. január 23-i szankciójára való első teheráni reagálás is. Mohammad Kossari, az iráni parlament külügyi és nemzetbiztonsági bizottságának elnökhelyettese ugyanis a szankció hírére bejelentette: „Ha bármilyen zavar keletkezik az iráni olaj eladását illetően, a Hormuzi-szoros biztosan le lesz zárva.”¹⁴

Elemzésünk a továbbiakban két kérdésre keresi a választ: egyrészt, hogy Irán katonai eszközeivel képes-e lezárni a Hormuzi-szorost; másrészt – s megítélésünk szerint ez a fontosabb –, hogy Teheránnak politikailag szándékában áll(hat)-e ezt megkísérelnie?

A probléma katonai megközelítése

Az Iráni Iszlám Köztársaság tengeri védelmi stratégiáira két felismerés gyakorolt alapvető hatást, melyeket nekünk is szem előtt kell tartanunk az ország haditengerészeti lehetősé-

6 Fathi, Nazila: *Iran Issues New Warnings After Defying a Deadline*. *nytimes.com*, 2008. 08. 05.

7 Hafezi, Parisa: *Iran to „hit Tel Aviv, U.S. ships” if attacked*. *reuters.com*, 2008. 07. 08.

8 Az iráni nyilatkozatok háttéréhez tartozik, hogy 2008. július 21. és 31. között az Egyesült Államok, Brazília, Franciaország és Nagy-Britannia *Operation Brimstone* néven 15 000 fős hadgyakorlatot tartott a Perzsa (Arab)-öbölben. *JTFEX 08-4 „Operation Brimstone” Flexes Allied Force Training*. *navy.mil*, 2008. 07. 15.

9 Clinton: *U.S. seeks new ‘tough’ Iran sanctions*. *haaretz.com*, 2010. 04. 27.

10 Gazdik Gyula: *Az Irán elleni szankciópolitika múltjáról és jelenéről*. *SVKI Elemzések*, 2010/8. 6. o.; Erdbrink, Thomas: *In responding to West, Iran stresses its naval abilities in Persian Gulf*. *washingtonpost.com*, 2010. 07. 06.

11 *Iran, Political Sanction Timeline, 21st Century*. *mapreport.com*, 2012. 02. 09.

12 *Iran faces fresh Western sanctions over nuclear plans*. *bbc.co.uk*, 2011. 11. 22., *EU to slap new sanctions on Iran’s officials and firms*. *bbc.co.uk*, 2011. 12. 01.

13 2012. január 23-án az Európai Unió – annak érdekében, hogy Irán ne tudja finanszírozni nukleáris programját – megtiltotta az iráni nyersolajimportról szóló új szerződések megkötését, az érvényben levő szerződéseket pedig egy július 1-jéig tartó átmeneti időszak beiktatásával mondják fel. *EU Iran sanctions: Ministers adopt Iran oil imports ban*. *bbc.co.uk*, 2012. 01. 23.

14 *Iran threatens to close Strait of Hormuz over EU oil sanctions*. *telegraph.co.uk*, 2012. 01. 23.

geinek felmérésekor. Ezek közül az első abban foglalható össze, hogy az ország kis számú és többnyire korszerűtlen felszíni hajóegységével hagyományos tengeri hadműveletekben képtelen lenne eredmény reményében felvenni a küzdelmet a világtengereken erős jelenléttel rendelkező hatalmakkal szemben. Az ilyen típusú összeütközést az Egyesült Államokkal vagy jelentősebb szövetségeseivel – az iráni katonai vezetők kötelező optimizmusa dacára – megkísérelnie sem érdemes.¹⁵

Másrészt viszont az önvédelmi erőfeszítések közege adó Perzsa (Arab)-öböl a földrajzi adottságai miatt igen szűk műveleti térséget jelent, ennek folytán a fent említett hiányosság talán nem is jelent akkora problémát. Ugyan a Hormuzi-szoros legszűkebb részén is 56 kilométer széles, a Nemzetközi Tengerészeti Szervezet (IMO) által kijelölt – a szoros mélységére is figyelemmel lévő – forgalomválasztó rendszer (TSS) csupán 9,6 kilométernyi sávot tesz ki. Mindezt az iráni stratégia formálói alapvetően helyesen mérték fel az elmúlt évtizedek fegyveres konfliktusainak (főként a három „öbölháborúnak”) a tanulságait elemezve.¹⁶ Ennek nyomán született az ország gyakran emlegetett defenzív stratégiája, amely külső fenyegetés esetén az aszimmetrikus hadviselés módszereivel próbálja (persze a dolog természetes korlátai között) ellensúlyozni konvencionális eszközeinek számottevő hiányosságait.¹⁷ A Hormuzi-szoros lezárásának vagy az itt zajló forgalom megzavarásának technikai realitásait is elsősorban ilyen módszerek mérlegelésével értékelhetjük. A katonai eszközöknek persze a gazdasági zsarolás nyomatékosításában is meghatározó szerep jut. A monarchia korszakának hatalmi ábrándjaival szemben a jelenlegi iráni rezsim nem próbálja a szélesebb indiai-óceáni térség egyik vezető hatalmaként szerepeltetni az országot, viszont igen határozottan kommunikál, amikor a „forradalom”, azaz saját területének és szuverenitásának megvédése kerül szóba. Ez rendhagyó módon nem egy, hanem két haditengerészeti szervezet feladata, amelyek funkciójukban és felszereltségükben mintegy reflektálnak a fent említett stratégiai meghatározottságokra.

Az *Iszlám Forradalmi Gárda Haditengerészete (IRGCN)* – a Teherán által favorizált aszimmetrikus hadviselés követelményeinek megfelelően – taktikájában és eszközeiben egyaránt a kicsi és gyorsan mozgó egységekkel történő, rajtaütésszerű támadások végrehajtására „szakosodott”. Ha az ország erő alkalmazására szánná rá magát, minden bizonnyal erre a szervezetre hárulna a legtöbb feladat. Az IRGCN 95 járőr- és partvédelmi hajójából 40 rakétával is fel van szerelve. Ezeket a kicsi járműveket a célpontok gyors megközelítésére, tűz alá vételére, majd ugyanolyan gyors visszavonulásra tervezték. E taktikát szolgálja az egységek szétszórt, gyakran rejtett elhelyezése a hosszú iráni partvidék mentén. E támadóegységek bevetési lehetőségeit növelik Irán szigetbirtokai is. Az 1971-től iráni ellenőrzés alatt álló Kis-Tunb, Nagy-Tunb és Abu Musza szigetek a tengeri szállítási útvonalak közvetlen közelében fekszenek. Innen tökéletesen szemmel tartható a szoros hajóforgalma, és bázisként való felhasználásukkal a kis naszádok bevetéseinek gyorsaságát is nagyban növelni lehet. Az elképzelés helyi népszerűségét jelzi, hogy 2000 óta az irániak gyors ütemben a többszörösére növelték a rakétákkal és torpedóvetőcsövekkel felszerelt kishadiahajóik számát. A dolog nagy gyengesége, hogy ezek a gyors támadóhajók túzerő és

15 Bridge, Robert: *Iranian Navy no match for US battle group – Russian military official*. *rt.com*, 2011. 12. 29.

16 Connell, Michael: *Iran's Military Doctrine*. *iranprimer.usip.org*, 2010. 11. 03.

17 Wilner, Alexander: *Iran and the Gulf Military Balance*. *csis.org*, 2011. 10. 27.

védettség szempontjából is elmaradnak a nagyobb egységek mögött, ráadásul – szemben a nyugati hadihajókkal – célzórendszereik hiányosságai miatt többnyire nem képesek nagyobb távolságból tüzet nyitni. Mindez jelentősen rontja túlélőképességüket is.¹⁸

Ezzel szemben az *Iráni Iszlám Köztársasági Haditengerészet (IRIN)* a hagyományos nyílt tengeri flották feladataira szerveződött, megörökölve a forradalom előtti birodalmi haditengerészet egykor korszerűnek számító, de napjainkra egyre kevésbé hadra fogható eszközállományának nagy részét. A papírforma szerint több mint 100 felszíni hajóegységből álló haderőnem technikai arculata igen változatos. A három, több mint 50 éves romboló mára üzemképtelen állapotba került, így a legnagyobb felszíni egységeket 4 Alvand osztályú, 2 Bayandor osztályú és 1 Mowj osztályú korvett képviseli.¹⁹ Egy Bayandor kivételével valamennyi rakétafejverezettel is el van látva.

A hajóforgalom meglepetésszerű rajtaütésekkel való megzavarásának valószínű taktikája szempontjából azonban sokkal érdekesebb az e haderőnemhez kötődő tengeralattjáró-program. Az öböltérség államai között egyedül Irán rendelkezik tengeralattjárókkal,²⁰ összesen 23 darabot tart hadrendben. Ezek közül a 3 darab egykori szovjet Kilo osztályú hajó jelenti a legnagyobb egységeket, melyeket 12 törpe tengeralattjáró és 8 kétszemélyes felderítő/aknatelepítő búvárnaszád egészít ki.²¹ Utóbbi két hajótípust kifejezetten a változó mélységű, de általában aránylag sekély vizeken való mozgásra tervezték,²² és az elretentő stratégia egyik fontos eszközének szánták. Az ehhez hasonló szellemes technikai megoldások azonban nem alkalmasak arra, hogy érdemben megváltoztassák az erőviszonyokat. Ezekon kívül említést érdemel még a flotta 5 aknatelepítő hajója és 17, irányított rakétákkal is felszerelt kishadihajója. Utóbbiak funkcióit és gyengéit nagyjából az IRGCN hasonló eszközeinél elmondottakkal illusztrálhatjuk.

A nyílt vízi flottaakciók mellett a tengeri forgalom megzavarásának katonai szempontból még két lehetőségével kell számolnunk. Egyrészt lehetséges a szoros térségének, illetve az említett szűk közlekedési folyosónak az elaknásítása. Erre az aknatelepítésre rendszeresített hajókon kívül a tengeralattjárók és a kisebb naszádok egy része is képes.²³ Amerikai források már 2004-ben 2000 körülre teszik a bevethető iráni víziaknák számát, amelyeknek az alkalmazásával kapcsolatban az iraki–iráni háború idején már születtek tapasztalatok.²⁴ Napjainkban ezek bevetését sokkal reálisabbnak tekinthetjük, mint a nyílt flottaakciókat, mivel jóval kevésbé okoz a flottának közvetlen károkat és veszteségeket, míg pusztán lélektani hatásánál fogva komoly zavart okozhat a hajózásban. Igaz persze, hogy az aknák hatástalanítása sem jelentene megoldhatatlan technikai kihívást.

Másrészt lehetséges a tengeri járművek közvetlen rakétatámadása a szárazföldre telepített rakétaütegek, illetve a légierő alkalmazásával. A hajók ellen bevetethető mozgó iráni rakétaindító platformok főként kínai technológián alapulnak. A legfontosabb ezek közül a HY-2 rakéta, mely körülbelül 85-100 km közötti maximális lőtávolságban hatásos. Emlí-

18 Haghshenaas, Fairborz: *Iran's Asymmetric Naval Warfare*. thewashingtoninstitute.org, 2008.

19 *The Military Balance* 2011. International Institute for Strategic Studies, 310. o.

20 Wilner, Alexander: *Iran and the Gulf Military Balance*. isis.org, 37. o. 2011. 10. 27.

21 *The Military Balance* 2011, International Institute for Strategic Studies, 310. o.

22 Rác András: *Adalékok az iráni katonai fejlesztések hátteréhez*. *Nemzet és Biztonság*, 2008. 3. sz. 37–44. o.

23 Khan, Sabahat: *Iranian Mining of the Strait of Hormuz - Plausibility and Key Considerations*. inegma.com, 2010. 01. 06.

24 *Iran's Naval Forces – From Guerilla Warfare to a Modern Naval Strategy*. fas.org, 2009.

tést érdemel még a hajók elleni cirkáló rakéták fejlesztése is a szintén kínai C-802-es bázisán.²⁵ Az erre irányuló iráni erőfeszítések legújabb, a világ számára is bemutatott terméke a – helyi beszámolók szerint – mintegy 200 km-es hatótávolságú Ghader cirkáló rakéta, melyet a már említett december–januári tengeri hadgyakorlaton teszteltek a Nour és a Nasr hajók elleni rakétákkal egyetemben.²⁶ Irán jól érzékelhetően nagy reményeket fűz a különböző rakétafegyvereknek az önvédelmében betöltött szerepéhez. Az ilyen eszközök semlegesítése azonban – aminek egyébiránt konfrontáció esetén az első lépések között kell helyet kapnia – a szűkebb értelemben vett haditengerészeti manővereken túl kiterjedtebb, szárazföldi célpontok támadását is magába foglaló műveleteket feltételez.

A probléma politikai megközelítése

A Hormuzi-szoros hajóforgalmának *korlátozott idejű* akadályozása technikai szempontból elvileg megvalósítható. Tegyük hozzá, ez minden bizonnyal már igen régóta igaz. Látunk azonban, hogy a szoros lezárása nem igazán adekvát válasz az Egyesült Államok és az Európai Unió által elrendelt szankciókra, hiszen az amerikai Energy Information Administration (EIA) 2011. decemberi adatai szerint a szoroson lebonyolított olajszállítások 85% az ázsiai piacok – Japán, India, Dél-Korea és Kína – felé irányul.²⁷ Az esetleges lezárással kieső útvonalon áthaladó olaj egy részét – a számítások szerint 6,44 millió barrel/nap mennyiséget – olyan alternatív útvonalakon lehetne szállítani a térségből, mint például a szaúdi Kelet–Nyugat-vezeték, az Irakot és Törökországot összekötő olajvezeték vagy az Abu Dhabi Crude Oil Pipeline.²⁸ S akkor még nem is szóltunk arról, hogy a Nemzetközi Energiaügynökség adatai szerint az ügynökség 28 tagállamának 90 napra elegendő jelenlegi stratégiai tartalékai vannak, amelyek napi 14 millió barrelt tesznek ki,²⁹ s hogy számos ország tovább bővítheti kitermelésének volumenét (például Szaúd-Arábia, Kuvait, Irak, Líbia). A szoros lezárása mindemellett valószínűleg tovább emelné – ha nem is feltétlenül drasztikusan – az olaj árát. Ami azonban ennél is fontosabb: a Hormuzi-szoros lezárásával Teherán saját maga előtt is elzárna a kőolajexport lehetőségét, márpedig ez adja a finomított kőolajszármazékokból egyébként importra szoruló iráni állam bevételeinek 75%-át.³⁰

A gazdasági megfontolások mellett azonban a teheráni vezetésnek a blokádpolitika egyéb következményeivel is számolnia kell. Bár a jelenlegi feszültséget a világsajtóban gyakran egyfajta Irán–Nyugat ellentétként ábrázolják, a közel-keleti szénhidrogének zavartalan szállításához más, a nemzetközi küzdőtéren egyre jelentősebb szerepet játszó hatalmaknak is alapvető érdeke fűződik. Köztük a felemelkedő Kínának és Indiának is, amelyek – főként éppen energiabiztonságuk szavatolása érdekében – partneri viszonyt építettek ki Teheránnal, arra számítva, hogy gyorsan növekvő gazdaságaik számára az Iszlám Köztársaság megbízható szállítója lesz az energiahordozóknak. A szoros lezárásának kísérlete tehát súlyos traumát okozhat az ország stratégiai kapcsolataiban is, tovább erő-

25 Haghshenaas, Fairborz: *Iran's Asymmetric Naval Warfare*. [washingtoninstitute.org](http://www.washingtoninstitute.org), 15. o., 2008. szeptember.

26 *Iran tests cruise missile during navy war games*. [koreaherald.com](http://www.koreaherald.com), 2012. 01. 02.

27 *World Oil Transit Chokepoints*. [eia.gov](http://www.eia.gov), 2012. 08. 22.

28 Uo.

29 Mackey, Peg – Mably, Richard: *Exclusive: West readies oil plan in case of Iran crisis*. [reuters.com](http://www.reuters.com), 2012. 01. 06.

30 Sándor Dávid: *Aggasztó ütésváltások Irán és a Nyugat között – K.O.-ra mennek?* [portfolio.hu](http://www.portfolio.hu), 2012. 01. 20.

sítve azt a konklúziót, hogy Teherán nemcsak katonai vereséggel, hanem politikailag is magára maradvra jöhet ki egy ilyen konfliktusból.

India politikai elitje minden elszigetelési kísérlet dacára alapján véve szalonképes és fontos partnernek tekinti Teheránt. Az indiai–iráni együttműködés főként katonai és gazdasági téren az elmúlt két évtized folyamán a nyugati rosszállás ellenére is érezhetően fejlődött,³¹ amit persze a civilizációk történelmi barátságának hangoztatása mellett nem kis mértékben biztonsági szempontok motiváltak. Az Egyesült Államokban is gyakran téma ez a Washingtonból nézve idillinek látszó viszony, mely Újdelhi formálódó nagyhatalmi politikájában a hosszú távú stratégiai érdekek érvényesítését szolgálja. India ezen belül is elsősorban a gazdaságának működéséhez szükséges külső forrásokhoz való hozzájutást igyekszik biztosítani Irán-politikájával, amely mindeddig a másik fél gyakorlati támogatását is élvezte.

2010-ben vásárlóerő-paritáson számítva már a dél-ázsiai hatalomé volt a világ 4. legnagyobb értékű GDP-je (megelőzve Németországot), ami természetesen együtt jár az energiefelhasználás robbanásszerű növekedésével. Az elmúlt évtizedben az indiai energiatermelés túlnyomórészt (egy 2005-ös összesítés szerint 82%-ban) a hazai feketeszén, illetve import kőolaj felhasználásán alapult. Az elmúlt évek tendenciáját figyelve a földgázfelhasználás gyors növekedése a legmarkánsabb jelenség e területen. Ez az 1995-ös évi 0,6 trillió köblábról 2010-re 1,8 trillió köblábra nőtt, mellyel több mint 10%-ot tesz ki az ország energiaellátásában. A saját tartalékokat 2010 januárjában 38 trillió köblábra becsülték. Az ország 2004 óta nettó importőr ebből az energiahordozóból, a behozatal volumene 2009-ben elérte a 445 milliárd köblábat.³² Emellett az olajimportnak a felhasználás arányában ma 76%-os mértéke³³ a jelenlegi prognózisok szerint 2020-ra 90%-ra fog nőni.³⁴ India napjainkban már a negyedik legnagyobb olajfogyasztó a világon, és mindkét energiahordozó tekintetében Nyugat-Ázsia a fő beszerzési forrás. 2007-ben az indiai olajimportnak már 63%-a, a cseppfolyósított földgáz-behozatal pedig csaknem egésze az öböltérségből származott.³⁵ A kőolaj behozatalának 12%-át (a második legnagyobb tételt) éppen Irántól vásárolja, évente körülbelül 12 milliárd dollár értékben.³⁶

Az Iszlám Köztársaság ma az öböltérség második legnagyobb kőolaj-kitermelője, a földgáz-kitermelésben pedig Oroszország után világviszonylatban a második. Irán mint földgázexportőr jelenleg meghatározó szerepet játszik India energiabiztonsági stratégiájában. Az óriásállam gyorsan növekvő igényeinek kielégítését ugyanis legbiztosabban ő vállalhatja.

Könnyen belátható tehát, hogy egy, a szénhidrogén-szállítások megakadályozását célzó iráni akció nemcsak a két ország barátságának szellemével ellentétes, hanem annak konkrét okaival is. Újdelhi egyre jelentősebb tengeri haderő felett diszponál, és az ország hatályos haditengerészeti doktrínája az indiai nemzetbiztonság szempontjából kiemelt

31 Pant, Harsh V.: India's Relations with Iran: Much Ado about Nothing. *The Washington Quarterly*, 2011/1. 61–74. o. és Fair, C. Christine: India and Iran: New Delhi's Balancing Act. *The Washington Quarterly*, 2007/3. 145–159. o.

32 Háda Béla: Az iráni kapcsolatok szerepe az indiai stratégiai építkezésben. *Nemzet és Biztonság*, 2011. 5. sz. 22–34. o.

33 Barnes, Bill: Oil rush comes East bringing cities to a halt. *asianconversations.com*, 2010. október.

34 Mahalingam, Sudha: Bad news for oil-importing nations. *thehindu.com*, 2011. 12. 24.

35 Vadlamani, Sriram: India's oil production, consumption and imports. *asiancorrespondent.com*, 2009. 08. 09.

36 Blockade of Strait of Hormuz will hit India's oil supply. *indiatoday.in*, 2012. 01. 25.

térségként jelöli meg a Perzsa (Arab)-öböl bejáratát és vizeit.³⁷ Az indiai vezetők jobbra mértékletes nyilatkozatai dacára egy percre sem kétséges, mi az ország legfontosabb érdeke egy ilyen helyzetben. Bár Újdelhiben általában igen engedékenyen viszonyulnak Irán önvédelmi törekvéseihez, a Hormuzi-szoros lezárását egy pillanatra sem támogathatják.

A *Kínai Népköztársaság* Indiához hasonlóan az elmúlt évtizedben egyre szorosabb kapcsolatokat ápolt Iránnal, amit alapvetően szintén az ország energiabiztonságának igényei inspiráltak. Kína kőolaj-felhasználásának már több mint 40%-át importból fedezi.³⁸ Ez az arány rohamosan növekszik, és becslések szerint 2030-ra a 80%-ot is elérheti. A távol-keleti óriás üzemanyag-fogyasztása már 2003-ban felülmúlta Japánét, s ezzel az Egyesült Államok után a világranglista második helyére került.³⁹ 2010 végére pedig mindent egybevetve a Középső Birodalom – ahogy önmagukat nevezik a kínaiak – vált a világ legnagyobb energiafogyasztójává, igaz, az olajfogyasztás tekintetében még mindig az USA mögött van. A kínai behozatal 78-80%-a Nyugat-Ázsiából érkezik,⁴⁰ és noha a távol-keleti hatalom közép-ázsiai és orosz beszerzési lehetőségek kutatásával igyekszik diverzifikálni forrásait, belátható időn belül nemigen lehetséges elszakadnia a Közel-Kelettől. Maga Irán 2009 első felére már 15%-ot adott e tetemes közel-keleti importból, amivel Szaúd-Arábia után a második helyet foglalta el Peking beszerzési forrásainak sorában.⁴¹ E források biztosítása belátható időn belül a kínai hatalmi politika egyik legkiemeltebb törekvése marad, a tágabb térség számos országában ösztönözve Peking szerepvállalását. Ven Csia-pao miniszterelnök január közepén tett, Szaúd-Arábiát, Katart és az Egyesült Arab Emírségeket is érintő diplomáciai körútja szintén a kapcsolatok szorosabbra fűzését célozta.⁴² Jason Blazevic mutat rá egy tanulmányában a kínai vezetők azon félelmére, hogy országuk a kőolajimporttól való relatív függés állapotából rövidesen az abszolút függés állapotába kerül.⁴³ Ezt szem előtt tartva az indiaihoz hasonlóan ma Kína érdekei is egyértelműen arra mutatnak, hogy a szoros forgalmának zavartalannak kell maradnia. Bár az USA hatalmi érdekérvényesítését gyakran Pekingben is fenntartásokkal szemlélik, a blokádpolitikában Kína sem állhat Irán mellé.

A Teherán által kilátásba helyezett akció sikerére tehát nemcsak azért nincs esély, mert egy olyan fegyveres konfliktust provokálna, amelyben Irán veresége borítékolható, hanem azért is, mert politikai szempontból is kivitelezhetetlen. Irán ugyanis nemcsak ellenségeire, hanem a barátaira, sőt önmagára is komoly csapást mérhetne egy ilyen akcióval, végső soron növelve kiszolgáltatottságát. Bár ennek következményei minden bizonnyal csak erősítenék az iráni fegyveres erők és különösen a Forradalmi Gárda soraiban uralko-

37 *Freedom to Use the Seas: India's Maritime Military Strategy.* *irfc-nausena.nic.in*, 2007. május.

38 A kínai energiamixben a világgazdasági válság kirobbanásának évében (2008) a kőolaj 19%-kal, míg a földgáz 3%-kal részesedett. E két energiaforrás jelentőségének gyors növekedése azonban nem vitatható. Lin, Christina: *The New Silk Road – China's Energy Strategy in the Greater Middle East.* *thewashingtoninstitute.org*, 2011. április.

39 Holmes, James R. – Yoshihara, Toshi: *China's Naval Ambitions in the Indian Ocean.* *The Journal of Strategic Studies*, 2008/3. 367–394. o.

40 Blazevic, Jason J.: *Defensive Realism in the Indian Ocean: Oil, Sea Lanes and the Security Dilemma.* *China Security*, 2009/3. 59–71. o.

41 N. Rózsa Erzsébet: *Iran and China – Looking for an Alliance and Regional Power Status.* In Tamás Matura (ed.): *Asian Studies 2011.* *Hungarian Institut of International Affairs*, Budapest, 2011, 120. o.

42 *China walks the tightrope in the Persian Gulf.* *thehindu.com*, 2012. 01.16.

43 Blazevic, Jason J.: *Defensive Realism in the Indian Ocean: Oil, Sea Lanes and the Security Dilemma.* *China Security*, 2009/3. 59–71. o.

dó mártírszellemet, az ország regionális hatalmi ambícióit nagymértékben visszavethetik. Hozzá kell tennünk azt is, hogy a térségben tartózkodó amerikai (és egyéb nyugati) haditengerészeti erők készsége katonai szempontból minimálisra csökkenti annak esélyét, hogy Irán beválthatja a szoros lezárásával kapcsolatos fenyegetéseit, mivel nem kétséges, hogy Teherán azonnali ellencsapásra számíthat, ha fegyveres erővel próbál fellépni.

Kitekintés

Az Európai Unió szankciója és a Hormuzi-szorossal kapcsolatos iráni fenyegetések szerkesztésének képezik annak a stratégiai,⁴⁴ hatalmi, politikai és katonai⁴⁵ játszmának, ami az iráni atomprogram körül már több éve folyik. Bár e játszmában az Egyesült Államok, Izrael és az EU hivatalosan továbbra is azt kívánja megakadályozni, hogy Teherán atomfegyverhez jusson, megítélésünk szerint – ha az iráni vezetés erre vonatkozó döntést hoz/hozott – a Nyugat ma már csupán késleltetni lehet képes, hogy Irán nukleáris fegyverre tegyen szert.⁴⁶ Az iráni atomfegyvert ellenzők szempontjából a vitában elérhető jelenleg legkedvezőbbnek tűnő megoldást a magunk részéről Irán küszöbállami szinten tartásában látjuk. Vagyis abban, hogy bár Teherán előbb-utóbb rendelkezik majd az atomfegyver elkészítéséhez szükséges valamennyi képességgel, de a nemzetközi közösség érdekeire és/vagy egy, a nyugati hatalmakkal való megállapodásra tekintettel nem hoz politikai döntést annak tényleges elkészítéséről. Elemzésünk szempontjából az alapkérdés tehát az, hogy az Egyesült Államok és az EU szankciói, illetve a Hormuzi-szoros lezárásával való iráni fenyegetés közelebb viszi-e a feleket a küszöbállami megoldáshoz, illetve az ehhez feltétlenül szükséges tárgyalásokhoz. Figyelembe véve az Európai Unió szankciópolitikájának óvatosságát – a július 1-jei határidőt,⁴⁷ a szankcióval sújtott iráni olajmennyiségét (körülbelül 600 ezer barrel/nap),⁴⁸ illetve Teheránnak a lezárással való fenyegetés mellett tett egyéb lépéseit, mint tárgyalási ajánlat Törökországon keresztül,⁴⁹ hajlandóság a NAÜ ellenőreinek fogadására⁵⁰ –, nem elképzelhetetlen a tárgyalásztalhoz való közeledés. Ebből a szempontból kérdés az is, hogy a szankciópolitika milyen hatást gyakorol az iráni belpolitikára: kontraproduktívnek bizonyulva a jelenlegi konzervatív vezetést erősíti-e meg a 2012. márciusi választásokon – vagy az eliten belüli pragmatikusabb politikai vonal képviselőit?

44 Itt csupán jelezzük, hogy a Nyugat és az Irán közötti vita meghatározó kereteinek kell tekintenünk az arab tavasz nyomán a Közel-Keleten tapasztalható stratégiai átalakulást is.

45 A játszma katonai vetületéhez jelenleg nem elsősorban a felek háborúval való fenyegetéseit soroljuk, hanem mindenkéltől azt a tisztázatlan háttérű „titkos háborút”, amely az iráni atomtudósok elleni merényletek formájában mutatta meg magát a világnak, s amelyben Irán is egyre hajlamosabb lehet felvenni a kesztyűt. Melman, Yossi: *The war against Iran's nuclear program has already begun.* *haaretz.com*, 2011. 12. 02.; *Azerbaijan foils Iranian-Hizballah terror strike against Israel targets and Habad.* *newmediajournal.us*, 2012. 01. 24.

46 Ezt arra az esetre is igaznak tartjuk, ha Izrael és az Egyesült Államok esetleg az iráni atomlétesítmények lebombázása mellett döntene a jövőben.

47 Ez a határidő lerövidülhet, ha Teherán – válaszul az EU-szankciókra – már július előtt leállítja az Európába irányuló iráni olajszállításokat. Lásd: *Az asztalra csaphat Irán.* *vg.hu*, 2012. 01. 26.

48 Egyes elemzők szerint ekkora mennyiséget vagy annak nagy részét – esetleg a jelenleginél alacsonyabb áron – Teherán képes lehet eladni egyéb piacain. *A Total „értelmetlenül” nem vesz több olajat Irántól.* *portfolio.hu* 2012. 01. 25.

49 *Iran nuclear: Ali Larijani accepts Turkey talks offer.* *bbc.co.uk*, 2012. 02. 12.

50 *Senior IAEA Team To Visit Iran from 29 to 31 January 2012.* *iaea.org*, 2012. 01. 23.